

ה' בטבת תשפ"א, 23.12.2020

גיליון מס' 740

פרשת ויגש

קדמה מול מורשת אבות

מאת מרדכי גילה, לביא

העימות בתחילת פרשתנו בין יהודה ויוסף עוד בטרם התוודע יוסף אל אחיו, מעמיד זה מול זה שני ניגודים: יהודה ה"דרומי", איש עברי, רועה צאן פרימיטיבי, מול איש הממסד המצרי, ה"צפוני", בעל ההליכות, איש הקדמה. אחד לובש בגדי נווד פשוטים, השני לובש מלכות. "תועבת מצרים כל רעה צאן" (מו', לד'), ויוסף המצרי רם המעלה, עומד מול רועה צאן, איש תועבה. זו הייתה התנגשות קלאסית בין תרבות עירונית, לתרבות של נוודים ורועים שבאה לידי ביטוי אף בדין התלמודי הפוסל רועים לעדות. אם יהודה ואחיו היו חיים בזמן התלמוד, הם היו פסולים לעדות. גם אחרי שיוסף מתגלה לאחיו, הוא נשאר בעל שררה השייך לאליטה המצרית ולתרבות העירונית, ולעומתו יהודה ואחיו נשארו רועי צאן בזויים. הניגודים הללו התקיימו בתוך משפחה אחת.

מאז אותו מפגש ולאורך ההיסטוריה המקראית, משתרבים תולדות צאצאיהם אלו באלו, ולשניהם מלכות. יעקב בירך את יהודה במלכות: "לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו" (מט', י'), ויוסף זכה בברכתו לביטוי "נזיר אחיו" (מט', כו') אשר גם הוא רומז למלכות (רשב"ם). ביטוי זה חוזר בברכה שנתן משה לשבט יוסף (דברים לג', טז'), וגם הברכה שקיבל ממנו שבט יהודה רומזת למלכות (שם פסוק ז' ורש"י למקום).

אכן זכו שני השבטים למלכות. מאות שנים לאחר העימות בין יהודה ליוסף, קם ירבעם משבט אפרים ומרד נגד רחבעם ומלכות בית דוד. נוסדה ממלכת ישראל בצפון בהנהגת שבט אפרים, תוך התרסה ומרד נגד ממלכת יהודה בדרום. בהמשך מתוארים היחסים ביניהם לפעמים כמלחמה ולפעמים כברית אחים. לשתי הממלכות היה גורל דומה: חורבן וגלות. שתיהן נכשלו בעבודה זרה ונסוגו לתרבות הפולחנית והיצרית של הכנענים. לדברי ירמיהו הנביא כישלונו של יהודה היה חמור יותר משל אפרים: "צדקה נפשה משבה ישראל, מבגדה יהודה" (ירמיהו ג', יא'). ביאור: ממלכת ישראל החוטאת צדקה יותר (חטאה פחות) או הצדיקה את עצמה יותר (חזרה בתשובה יותר) מממלכת יהודה הבוגדת. מיהו בנו יקירו של ה' אם לא אפרים, "הבן יקיר לי" (שם, לא' יט)?

אבל המסורת קידשה דווקא את מלכות בית דוד. גולי בבל חלמו על חידושה, ולאורך כל שנות הגלות הארוכה מייחלים לכינונה, מי כבית מלוכה ממש ומי כמטפורה המסמלת את ריבונות ישראל. ממלכת מצרים העתיקה אבדה מזמן, אבל בניגוד למה שמקובל לחשוב, בני יוסף אולי לא אבדו לגמרי. ירמיהו ניבא לגולים מהממלכה הצפונית: "ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה

וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן (שם, ג' יד', ע"פ דעת מקרא). ובהמשך נאמר: "בַּיָּמִים הַהֵמָּה יֵלְכוּ בֵּית-יְהוּדָה
עַל-בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ יַחְדָּו מֵאֶרֶץ צִפּוֹן" (ירמיהו, ג', יח'). הנבואה מתייחסת כנראה לשיבת ציון
בימי עזרה ונחמיה ויש עדויות שחלק מצאצאי שבט אפרים ושבט נפתלי אכן השתלבו בשיבת ציון
והתאחדו עם שבט יהודה בהקמת הבית השני ומורשתו, אם כי לא תמיד זה היה לקורת רוחו של
נחמיה.

במשך כארבע מאות או חמש מאות שנה התקיימה תרבות לתפארת שהתבססה על מורשתם
המשותפת. בנימה דרשנית ניתן לקבוע שדרכו של יוסף שלא ראה סתירה בין תרבות הקידמה של
זמנו לבין מורשת אבותיו, המשיכה להתקיים בימי הבית השני בדמות הקשבה מבוקרת לקולות
הקידמה היוונית. עד היום זוהי דרך המלך.

מרדכי גילה, הוא יליד שוודיה ובוגר הכשרת בני עקיבא בלביא בשנת
1972. מ-1973 הוא חבר קיבוץ לביא. נשוי לעירית (לשעבר אליפז) בת
משואות יצחק, ולהם חמישה ילדים ותשעה נכדים. מרדכי עבד בחקלאות
ומילא תפקידים שונים במפעל הרהיטים ובמלון בלביא. ספרו "עצי לבנה
ומסילות ברזל" המתאר קליטת ניצולי שואה בשוודיה ב-1945 יצא לאור
בקיץ 2019.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il